

Egy fontos kézikönyvről és olvasási kultúránk gyökereiről

„Az erdőt elhagyva egy forráshoz megyek, majd onnét a madárházamba. Mindig van velem egy könyv: Petrarca vagy valamelyik kisebb költő. Elmerülök szerelmeik és szenvedélyeik olvasásában, visszaemlékezem a magaméira s egy darabig elpihenek az emlékezésben ... Este dolgozószobámba megyek, lehántom mindennapi ruhámat, ünnepi tógát öltök s az antikvitás embereinek udvaraiba lépek. Faggatom őket cselekedeteik okai felől, ők pedig válaszolnak nekem.” – Machiavelli emlékezik így vissza száműzetésének napjaira, s ezt a képet idézve jelenít meg számunkra egy korszakot *Az olvasás kultúrtörténete*. Eleven portrét kapunk egy történeti olvasótípusról, a humanista olvasóról, de még pontosabbá teszi a képet a könyvbéli fejezet írójának kiegészítése: rekonstrukciója szerint a száműzött politikust délelőtt Aldus Manutius zsebkönyv méretű oktávio kiadású *volgare* köteteivel kezében kell elképzelnünk, este a klasszikus historikusok *in folio* és *quarto* kötetei fölé hajolva.

A kiragadott példával kézikönyvünk stílusát, módszerét kívántam érzékeltetni, de a kép talán többet is mond ennél. Eljátszhatunk a gondolattal: az olvasmányaitól egyszer érzelmes menekülést, máskor eligazító életbölcsséget s végül gyakorlati tanácsot váró Machiavelliben nem ismerünk-e rá más korok olvasóira is? Esetleg: sajátunkéira?

De térjünk rá magára a kézikönyvre, amely *Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban* címet viseli. Mindenekelőtt terjedelme és egyetemességre törfő igénye tűnik szembe. Pontosabban: egyetemességre törése az európai kultúra határain belül. Időben harmadfél évezredet fog át a klasszikus görög kultúra kialakulásától napjainkig, sőt utolsó fejezete már az olvasás jövőjét mérlegeli. Az áttekintés az európai kultúra kiemelkedő állomásait és fordulópontjait követi, ennek megfelelően földrajzilag más-más országra fókuszál: hol Itália, hol Franciaország, máskor Németország kerül reflektorfénybe. Kelet-Európa sose. Igaz, Amerika sem. Franciák adták ki.

A mű igazi „EU-produktum”: francia kiadás, de 14 fejezetének szerzői között angolokat, olaszokat, németeket egyaránt találunk. Francia gondozású nemzetközi vállalkozásról van tehát szó. A Balassi Kiadónál megjelent magyar kiadást, mely példamutató gyorsasággal, három éven belül követte az eredetét, számos prominens magyar és francia kulturális intézmény támogatta. Nem lehetett könnyű dolga terminológiai kérdésekben a fordítónak, *Sajó Tamásnak*, és nem kis feladat várt a lektorra, *Monok Istvánra* is.

A kézikönyveket irodalomjegyzékük gazdagsága is minősíti. Ebben a könyvben mintegy 1500 irodalmi utalást találunk. (S elgondolkozhatunk, hogy közülük csak három magyar vonatkozású van: Thurzó Zsigmond levele Aldus Manutius-

hoz, Balogh József klasszikus értékű tanulmánya a középkori olvasási szokásokról és Józsa Péter magyar-francia olvasásszociológiai vizsgálata.)

Az *olvasás kultúrtörténete a nyugati világban*, mint minden igazán jó kézikönyv, egyszerre jelent összegezést és egy új szemléletmód zászlóbontását, se regszemléjét. E könyvnél az utóbbit érzem fontosabbnak. Tudjuk, hogy a könyves kultúra körébe tartozó történeti kutatásokba az elmúlt évtizedekben fokozatosan beépült – az írók, a nyomdászok, a kereskedelem és a könyvtárak mellé – a folyamat végcélja: az olvasó is. Beépült, de mindmáig csak másodlagos, elhagyható elemként. Pedig a kötet előszava szerint „A szerzők nem könyveket írnak: nem, ők szövegeket írnak, melyek írott – kéziratos, metszett, nyomtatott s manapság digitális – tárgyakká lesznek, s melyeket hús-vér olvasók forgatnak időtől, helytől és miliőtől függően más-más olvasási szokás szerint. Ezt az oly gyakran elhallgatott folyamatot állítottuk a jelen kötet középpontjába, amely azt kísérli meg rekonstruálni az egymást követő történeti periódusokon belül, hogy milyen alapvető változások formálták a nyugati világban az olvasás gyakorlatát.”

Tegyük hozzá: a könyves kultúra történeti kutatásának ma már általánosan elfogadott része a korszak könyvvásárlóinak és olvasóinak számbavétele, a „kik olvastak?” és a „mit olvastak?” kérdéseinek megválaszolása. Kézikönyvünk ezen túllépve a „hogyan olvastak?” problémájára is választ keres. Célja „rekonstruálni az olvasásmódokat, különbségeiket és egyediségüket, melyek a nyugati társadalmakat az antikvitás óta jellemezték,” hiszen „a szövegek újabb és újabb jelentést és státust nyernek, valahányszor olvasásuk okai és körülményei megváltoznak.” A könyv tartalma végső soron – s ebben rejlik igazi újdonsága – „a szövegek használati módjának, megértésének és befogadásának története.” A könyves kultúra korábbi történetírói az íróból és a könyvből indultak ki, csak másodlagosan fűzték hozzájuk az olvasót. Az *olvasás kultúrtörténetének* kopernikuszi fordulata, hogy az olvasóból indul ki, s a szöveget és az olvasót egyenrangúnak tekintve azt vizsgálja, hogy – Paul Ricoeur szavait idézve – „miként jön létre a találkozás a szöveg világa és az olvasó világa között.”

Lemondva a könyv szerteágazó problémavilágának részletekbe menő feltérképezéséről, két témakör – meglehet: önkényesen választott témák – Ariadné-fonalát követve szeretnék behatolni a mű világába. Az egyik: a hangos olvasás kérdése, ezzel azt szeretném bemutatni: mennyire távoli és ismeretlen a múlt. A másik téma: az intenzív – extenzív olvasás problémája. Ez azt demonstrálja: mennyire közeli és ismerős a múlt.

* * *

A *hangos olvasás* korunkban már szinte csak az iskolában van jelen, ahol a különböző olvasástanítási programok versengenek, hogy ezt a kezdeti (tehát: kezdetleges?) formát mielőbb felváltsák a későbbi (tehát: fejlettebb?) csendes, individuális olvasási móddal. Innét tekintve a fejlődés vonala egyenes és problémátlan: a primitív hangos olvasástól a magasabb szintű csendes, magányos olvasás irányába tart.

Csakhogy az olvasás története egyáltalán nem igazolja a mi leegyszerűsített „fejlődési vonalunkat”. Az antikvitásban például már egyaránt ismerték és gyakorolták mindkét olvasási módot. A csendes olvasás nem jelentett fejlettebb tech-

nikát, sőt, a hangos felolvasást professzionális szinten művelték, a retorika tudománya által is támogatva. Az irodalmi szövegek felolvasása az antik Rómában egyenesen művészetté vált, szinte a zenei partitúra megszólaltatásával volt egyértékű. A hang és a gesztus tudatos alkalmazása performance jellegű kölcsönzött a felolvasásnak. Az olvasási mód kiválasztását a cél és a körülmények befolyásolták: a csendes olvasás intímabb (elmélyültebb, nőiesebb), a hangos olvasás közéletibb (művészebb, férfiasabb) olvasást tett lehetővé.

És még nem szóltunk a hangos olvasás közösségi jellegéről. A közösség nem csak színteret adott az olvasásnak, a hatás kölcsönös volt: a felolvasott szöveg az azt hallgató közösség szellemiségét formálta, alapozta vagy erősítette. A családfő asztali felolvasásai a mindenkori tradíció átörökítését szolgálták, míg a művelt elit köreiben tartott felolvasóestek az új kulturális áramlatok terjesztői voltak.

Európában két évezreden át egymás mellett élt a két olvasási mód. Az elmélyülést biztosító csendes olvasással merült el a római arisztokrácia szellemi elitje a klasszikusokban, csendes olvasásra biztatta Szent Benedek szerzetestársait, így olvasta a humanista Machiavelli az ókori auktorokat. De az uralkodó, a kultúrát fenntartó forma két évezreden át a közösségi, a hangos olvasás volt, akár a kisebb közösségekben – családban, fraternitásban, olvasókörokbén – történő felolvasásokra gondolunk, akár az egész közösséghez szóló frontális olvasásra, (ahogyan a görögök a színházukban, a középkori hívők templomaikban hallgatták a mindenkinek szóló szöveget).

Mára a szöveg befogadásának skálája a két végpontra egyszerűsödött: maradt az individuális olvasás és a frontális (a média által közvetített) szövegek befogadása. A kisebb közösségekben történő olvasási esemény (pl. a mese felolvasása) gyakorlatilag megszűnt. Vajon az ilyen mértékű individualizálódás egyértelműen csak gazdagodást jelent? De kanyarodjunk vissza a múltba: a hangos olvasás egykori rangját talán mindennél jobban mutatja egy királyi rendelet, VIII. Henriké 1543-ból. Ez az angol nyelvű Biblia olvasását szabályozza három réteg számára: 1. Hangosan csak a nemes urak olvashatták fel másoknak vagy házuk népének a Bibliát. 2. A polgárok (és a nemesasszonyok) elolvashatták, de csak magukban. 3. A földművesek, iparosok, nők és „a náluk is alacsonyabb rangú személyek” egyáltalán nem olvashatták.

* * *

Az intenzív és az extenzív olvasás bemutatásához mi magyarok is tudtunk volna példát szolgáltatni, egy nagyon is jellegzetes, közép-kelet-európai példát. A Magyarországon élő és a határokon túl, kisebbségben élő magyarok olvasási kultúrájának összehasonlításakor figyelt fel rá a kutatást vezető Gereben Ferenc, hogy a határon túliak nem csak mást, hanem karakterisztikusan másként is olvasnak. Az ő lassúbb, de elmélyültebb, elidőzőbb, a szöveget jobban tisztelő (a kutató elnevezésével: aktívabb) olvasásuk szemben áll a mi gyorsabb, információéheesebb de felszínesebb olvasási módunkkal.

Ez a nálunk napjainkban regisztrált jelenség az európai olvasáskultúra egész történetén végigvonul. A szakirodalom intenzív, ill. extenzív olvasási módnak nevezi. Ellentétüknek hosszú sora van, mely egészen az antikvitásig nyúlik vissza.

Miközben Róma civilizációja tetőpontjához közeledett, a birodalom aranykorát élte, Cicero, az éles szemű megfigyelő az olvasási kultúra hanyatlásáról számolt

be, mai terminológiánkkal az intenzív olvasás háttérbe szorulásáról. Bár egyre több az olvasni tudó, de csökken azok száma – panaszkodik – akik az erkölcsi és a szellemi haszon, az *utilitas* kedvéért olvasnak, a többséget csak a gyönyörködés, a *voluptas* vonzza a könyvhöz. S valóban, az olvasás történetírója is azt regisztrálja, hogy ez az a kor, melyben az értékes irodalmi műveket kiszorítják a hatásvadász elbeszélések, az erotikus történetek és a praktikus olvasmányok: a szakácskönyvek, a horoszkópok növekvő tömegei. A könyvpiac is kommercializálódik, és elébe megy az olvasók sekélyes igényeinek: a klasszikusok (pl. Homérosz) rövidített és illusztrált formában jelennek meg, Herkules tettei képregényben. S maguk az írók is a gyönyörködés kiszolgálóivá válnak: Ovidius már nyíltan vállalja a voluptas szolgálatát. (Mint majd később Apuleius, aki az erotikus Arany-szamárral „simogatni akarja az olvasó füleit”, minthogy a kényelmes „mormoló” olvasásra szánta, és nem az elmélyülést kívánó csöndes befogadásra.)

Figyeljünk rá: Cicero panasza és találó jellemzése az intenzív olvasás hanyatlásáról, az extenzív térnyeréséről nem a birodalom hanyatlásának idején hangzik el, ellenkezőleg, a római civilizáció felemelkedésének korszakában.

Lapozunk tovább *Az olvasás kultúrtörténetében*. A középkorban a könyv ismét kultikus értékévé vált. Kevés könyvet olvastak, de azokat elmélyülten, hiszen az olvasás Isten megismerésének eszköze lett. A bencések a meditáció előfeltételének tekintették, a ciszterciek a meditáció egyik formájának. A könyvek másolása is ima volt, „melyet nem a száj, hanem a kéz végez”. (S ugyancsak a könyv szakralizációja jellemzi a kora középkorban a nyugat-európai zsidó közösségeket is, mint arról a kézikönyv egy érdekes fejezete beszámol.)

Helyreállt az intenzív olvasás rendje.

De nem sokáig. A bomlás jelei (ha az extenzív olvasás térnyerését bomlásnak tekintjük) ismét a fénykorban, a középkor virágzásakor, a skolasztika századában jelentkeztek. A 12. századtól bővült az irodalmi termés, s ennek áttekintésére a kor értelmiségének a hagyományosnál gyorsabb olvasási módot kellett találnia. A művek egészen végighaladó elmélyült olvasást felváltotta a gyors áttekintés igénye, a kiválasztott részek elolvasása s a többi átugrása. A könyvek készítői elébe mentek ennek az igénynek: szöveggyűjtemények, kompilációk, jegyzetekkel, utalásokkal, tartalommutatókkal ellátott könyvek váltják föl a korábbi teljes műveket, az olvasó részletről részletre lépdél, kiválaszt, kihagy, átugrik. Szörföz. Az olvasás célja már nem a meditáció, a könyvtől már nem a bölcsességet várják, hanem minél több tudás megszerzését minél gyorsabban. A hasznosság fölébe került az elmélyülésnek már a kor egyetemi hallgatóinál is, akik egy haszonelvű műveltség elemeit akarják elsajátítani.

Ismét figyeljünk rá: az extenzív olvasási szokások nem egy hanyatló, hanem egy virágzó társadalomban nyertek teret.

Lapozunk tovább, a felvilágosodás koráig. Egy olyan társadalomban, ahol a szellem napvilága a meghatározó érték, ott a könyv, e műveltség terjesztője ismét kultikus értéket nyer. Legalább is így gondolták a kor vezető szellemei. A valóságban viszont megütközéssel kellett tapasztalniuk, hogy az olvasás mind szélesebb körben terjed ugyan, de nem az általuk képzelt intenzív módon, ellenkezőleg, esakélyesedve. „A francia ember sokat olvas, de csak új könyveket, vagy pontosan csak lapozgatja azokat...” – panaszkodik Rousseau. Az ideális – tehát: intenzív – olvasót a szeretett és idealizált genfiekben látja: „A genfiiek csak jó könyveket olvasnak,

olvasás közben el is gondolkoznak rajtuk, s nem megítélik, hanem megértik azokat.” A modern, szekularizált olvasás az egyéni szórakozás céljából történő új és változatos könyvek habzsolásává vált. „Párizsban mindenki olvas – mondja megbotránkozva egy korabeli beszámoló – olvasnak a kocsikon, séta közben, a kávéházban, a fürdőben ... a lakájok a kocsi hátsó ülésén, a kocsis a fogaton, a katonák őrállás közben...” Németországban hasonló az olvasási düh: „Az olvasók könyvvvel a kezükben mennek ágyba és ébrednek másnap ... s már mohón fürkészik, hol szerzethetnének másik könyvet, s ha bárhol, nyilvános helyen vagy egy polcon megpillantanak valamit, azonnal magukkal hurcolják, s farkasétvággal vetik rá magukat.” S a kor kölcsönkönyvtárai: az olvasási dühöt kiszolgáló „erkölcsi méregáru-dák és bordélyházak.”

Hova lett a Rousseau és mások által megálmodott, meghitt és elmélyedő, egy- szóval: intenzív olvasás?

A 18. század végén érdekes intermezzóként ismét megjelent az intenzív olvasásmód a munkásosztály egy szűk rétegénél. Gondoljunk Gorkijra és az autodidakta munkásoknak arra a csoportjára, akik számára a könyv azonosult az önművelés ethoszával, s az intellektuális emancipáció létfontosságú eszközévé vált. „A könyvek lényugarat jelentettek számunkra, az egyetlen pillantást, melyet az igazi létre vetnünk megengedettet” – mondta egy fiatal aberdeeni szövőmunkás. A könyvnek ez a sajátos kultusza ismét visszahozta az intenzív olvasást: a kevésbé képzett autodidakták bensőséges kapcsolatban álltak szövegeikkel, újra meg újra elővették a rendelkezésükre álló kevés könyvet, repetitív módon, jegyzetfüzettel a kezükben olvastak.

Az *olvasás kultúrtörténete* beszámol róla, hogy az intenzív olvasásnak ez az utolsó – legalább is a könyvben utolsóként említett – hulláma hogyan kommercializálódott, hogyan nyílt egyre szélesebb hasadék az eszmények és a munkásosztálybeli olvasók tényleges igényei között. A századforduló munkáskönyvtárainak története arról szól, hogy hogyan szorítja ki a pedagógiai optimizmus elvárásait a kommersz szórakoztató irodalom kereslete, hogyan indul új diadalútjára az extenzív olvasás.

* * *

Az *olvasás kultúrtörténete a nyugati világban* maga is kétféleképpen olvasható. Az egyes korok könyv- és könyvtártörténeti kutatói – mint professzionális olvasók – szakterületük tanulmányozásához gazdag tényanyagot és bibliográfiai apparátust találnak benne, és ezen túl új, friss szemléletmódot. De a könyv egésze „az olvasás regénye”-ként ennél szélesebb körhöz is szól. Teljesíti azt, amit Chesterton várt el az igazán jó könyvtől: az elefánt úszni tud benne, a bárány pedig gázolni.

Az olvasás kultúrtörténete a nyugati világban. Szerk. Guglielmo Cavallo, Roger Chartier. Bp. Balassi Kiadó, 2000.

Katsányi Sándor

Repertóriumokról – párhuzamosan

Forrás, Mozgó Világ

Tájékoztató könyvtárosaink és az irodalombarátok nagy öröme az elmúlt hónapokban két fontos magyarországi folyóirat repertóriuma is napvilágot látott: Kecskeméten a helyi *Forrás*, Győrött a budapesti *Mozgó Világ* címanyagát tartalmazó kötetet adták ki. Olvasóink számára nemigen szükséges bizonygatni e két orgánus értékeit, ennél fogva bemutatásuk és tartalmi elemzésük e helyen mellőzhető. Hasznos lehet viszont a repertóriumok szakmai, metodikai tanulságainak rövid, vázlatos számbavétele. Miután a két összeállítás nemcsak jellegében rokon, hanem jó néhány hasonlóságot és ugyanakkor elgondolkodtató eltéréseket is mutat, célszerű a felvetődő problémák (és megoldásuk) párhuzamos tárgyalása.

A *Forrás* repertóriuma a folyóirat azonos nevű kiadójának megbízásából készült el és annak gondozásában jelent meg, a főszerkesztő Füzi László (ki egyben a lektor is) elismerő, a majdani kutatómunka szolgálatát hangsúlyozó előszavával. Öröndetes tény ez, mert jelzi, hogy maga a szerkesztőség is szükségesnek tartja saját produktumának rendszerezett lajstromozását és demonstrálását. Talán követőkre talál e dicséretes példa... A *Mozgó Világ* közleményeinek regisztrációja egyetemi szakdolgozatként született meg (a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem levelező tagozatán), közzétételére pedig – a közismert anyagi szorítások terhét feledve – a szerkesztő munkahelye, a győri Városi Könyvtár vállalkozott. Nemes hagyományt folytat, hiszen könyvtáraink korábban is első számú istápolói voltak e műfajnak, és remélhetőleg a jövőben is azok maradnak. E kiadvány elé szintén a lap főszerkesztője, P. Szűcs Julianna írt néhány sort: szokatlanul meleg hangon mondott köszönetet ezért az ajándékért, és kiemelte a kutatási segédletként betöltendő szerepét.

A kecskeméti folyóiratot a hazai bibliográfiai élet egyik meghatározó mestere, nagy öregje (talán nem veszi rossz néven ezt a titulust), *Lisztes László* repertorizálta. Egy gazdag, ám – szívből kívánjuk – még sokáig befejezetlen életmű tapasztalataival felvértezve ezúttal is mintaszerű, módszertanilag alaposan végiggondolt, újításokkal is kísérletező alkotással örvendeztette meg a szakmabelieket. A győri kollégina, *Sándor Viktória* pályakezdő bibliográfus. Első munkája ígéretes indulást jelez, a hasonló folytatás elsődleges biztosítékát a szorgalom, a hozzáértés és az a fegyelem adja, ahogyan tanára és lektora, Benediktsson Dániel útmutatásait, tanácsait követte.

Lisztes László a *Forrás* teljes élettartamát – 1969-től 1998-ig – felölelte, Sándor Viktória viszont (ez az eredeti szándék folyománya) a *Mozgó Világnak* csak utolsó évtizedét (1989–1998) tárta fel. Ebből fakadnak a terjedelmi különbségek: az előző a tömör szedés ellenére 367, a szellősebb második viszont csak 228 oldalt számlál.

Mindkét repertóriumban megtalálhatók a használatot, eligazodást segítő kellékek: a követeltelvekről, eljárásokról szóló tájékoztató, a bibliográfiai (könyvészeti) adatok részletező felsorolása és a rövidítések jegyzéke. Sándor Viktória a bevezetőben rövi-

den vázolta a folyóirat korábbi, a nyolcvanas éveket átívelő történetét is (lábjegyzetekkel ellátva). Azonos a két összeállítás szerkezetének alapstruktúrájais. Elsődleges rendező elvként mindkét esetben a tematikus tagolást választották, a konkrét csoportosítást hozzáidomítva a folyóirat belső tartalmához, fő törekvéseihez, részben rovataihoz. Lisztes László – látenszen utalva a korábban lezajlott és talán még ma sem elcsitul vitákra – elvileg is megindokolta döntését: méltányolja a szoros, a megjelenés sorrendjét másoló kronológiai beosztást, de úgy véli, a *Forrás* mindenkori szerkesztőinek szándékait jobban tükrözi és a használók szempontjainak is inkább megfelel a témarendi bontás. Sándor Viktória szintén hosszasan ecseteli (tépeldéseit az olvasókkal is megosztva) a szerkezeti megoldás műhelytitkait, ám a teoretikus kérdésfelvetést elkerülte. Lisztes László másodlagos besorolási elvként az időrendet, illetve az irodalmi és művészeti fejezetben a szerzők, címek betűrendjét alkalmazta. Sándor Viktória második helyen eleve az alfabetikus elrendezéshez ragaszkodott.

Messzemenően a használói igényekből indult ki Lisztes László, amikor a sorozámozott tételek után a tematikus számok tartalmát megisméli. Nem kaptak tételszámot a művészeti alkotások és reprodukciók sem, ezeket tulajdonképpen egy finoman kimunkált, közvetlenül a lefőhelyre utaló index tárja fel. Sándor Viktória szintén elkülönítette a színes mellékleteket, továbbá külön fejezetben közli a személyekről szóló írások címeit.

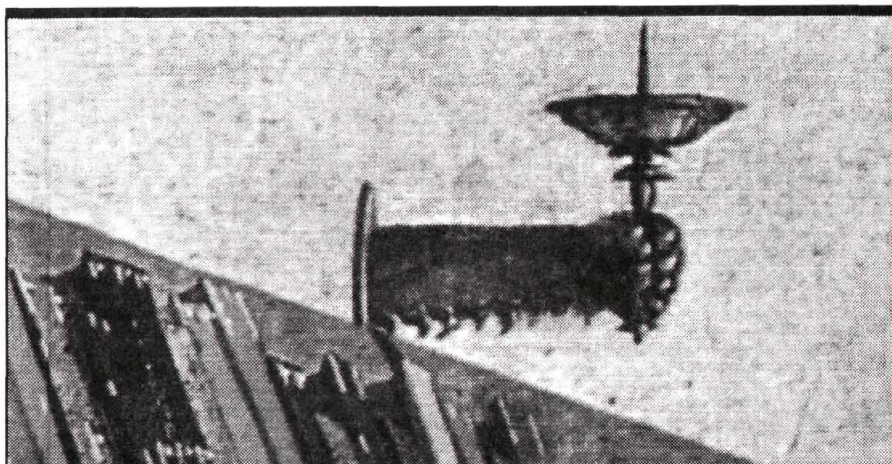
Tekintettel az anyag nagy mennyiségére (több mint 9200 tétel), Lisztes László a végletekig egyszerűsítette a bibliográfiai leírásokat, ám az azonosításhoz elengedhetetlenül szükséges adatokat mindenkor feltüntette, sőt néhol még rövid annotációt is olvashatunk. Első látásra kissé meghökkentő a leírások rendkívül tömör, vagyis a tételeket folytatólagosan megjelenítő szedése. Kétségkívül sok helyet takarít meg ezáltal (és az élőfejek is megkönnyítik a tájékozódást), de kérdéses, hogy ez a megoldás nem riasztja-e el a kevésbé elszánt használót, és nem megy-e túlságosan az áttekinthetőség rovására. Sándor Viktória tételei szintén számozottak (több mint 3800), a megformálás, a tördelés pedig hagyományos, sőt – ma már kissé szokatlan, mert helypazarló módon – a tételszámot külön sorba írja. Többnyire tárgyyszószzerű megjegyzések egészítik a gondos bibliográfiai leírásokat.

Lisztes László kivételes szakmai jártasságát a kitűnő, összevont (vagy egységes) név- és tárgymutató is bizonyítja: a személyek, az intézmények, a szervezetek és a földrajzi egységek nevét vetítette ki, a szerzői mivoltot pedig a tételszámok kurziválásával jelöli. Sándor Viktória külön-külön személynév- és tárgymutatót csinált; az utóbbiban szerepelnek az intézményi és földrajzi nevek is. Az előbbiben tipográfiaailag különböztette meg a szerzőket (kapitális), a közreműködőket (dőlt) és az ún. tárgyi személyeket (álló kis betűkkel). Bátor próbálkozása a kritikák mutatója, amely tovább bomlik: filmek, kiállítások, könyvismertetések, színházi előadások, verselemzések, zeneművek, lemezek.

Ízelítőül ennyit. Könyvtárainkban mindkét folyóirat a sűrűbben forgatott dokumentumok közé tartozik, tehát megjósolható, hogy repertóriumait is gyakran kézbe veszik majd a könyvtárosok és az olvasók. S akkor feltáruznak a két igényes összeállítás egyelőre rejtve maradt erényei is.

(Forrás 1969–1998. Repertórium. Kecskemét, Forrás Kiadó, 1999.; A Mozgó Világ repertórium 1989–1998. Győr, Városi Könyvtár, 2000.)

Bényei Miklós

RADNÓTI SÁNDOR
A PIKNIK
ÍRÁSOK A KRITIKÁRÓL

MAGVETŐ

